

ПРОВИДЦІ, ОРАКУЛИ, ЧАРІВНИКИ АНТИЧНОГО СВІТУ

Традиційно магію використовують для того, щоб пізнати природу та керувати нею, щоб виходити на зв'язок із духами та невидимим світом. У стародавніх єгиптян була *хека* – сила, що наповнює життям і підтримує всесвіт. Цією силою користувалися як божественні створіння, так і звичайні люди, яким її передавали в ті часи, коли межі між божественним і людським були тонкими, а їхній діалог постійним. На території Стародавньої Месопотамії знаходили перші сліди чаклунів та чаклунок, які накладали заклинання з допомогою ворожих для всього людського демонів, завжди готових атакувати. У магічних практиках, знаючи імена демонів, люди могли ними керувати, тоді як амулети та ритуали застосовували проти заклинань, що наклали чаклуни та чаклунки. Слово «магія» трапляється в Греції, де чаклуни були волхвами (священниками зороастрійських культів), що походили з Персії: вони були настоятелями храмів та трактували сни. Пам'ятаймо, що у християнстві саме трое волхвів, які за кометою йшли через пустелю, принесли дари новонародженому Ісусу.

Чаклуни тлумачили знаки та дива, були мудрецами, які могли передбачати майбутнє. Відомими віщунками вважали Піфію, яка ворожила на випарах таємного джерела під храмом у Дельфах, та Сивілли Кумську, яка записувала свої пророцтва на дубових листках у печері поблизу Неаполя. Кожне віщування було незрозумілим, адже воно тлумачило мову богів, її поетичний та символічний алфавіт. На прикладі фракійського співця Орфея, який зцілював своїм голосом та звуками арфи, ми бачимо, що поезія насправді є однією з форм магії. Його невдала спроба повернути з царства мертвих свою дружину

Еввідіку є основоположним міфом Орфейських містерій, а посвячені в них прагнули потойбічного спасіння, яке могло повернути їх до життя після смерті.

Чаклунів сприймали як жерців, але вони могли мати риси, які суперечили офіційним релігіям та культурам. Серед них були некроманти, провидці, знахарі – тобто ті, хто вмів отримувати інформацію від мертвих, і ті, хто володів і керував таємницями природи. У єврейській Біблії поряд із видіннями пророків міститься заборона звертатися до відьом та некромантів: «Не звертайтеся до тих, хто викликає духів померлих, і до чарівників не ходіть, щоб опоганитись від них. Я Господь, Бог ваш»*, – читаємо у Книзі Левіт (*Il Libro del Levitico*). Від Бога отримуємо дива, від чаклунів – обмани. У 13 році до нашої ери в Римі імператор Август наказав спалити дві тисячі чаклунських манускриптів. Римські філософи визнавали магію найбільш шахрайським із мистецтв, а чаклунів – бунтівниками, які використовували таємничі сили природи.

Незважаючи на це, люди продовжували знаходити магичні засоби, щоб вберегтися від лихого ока, щоб приворожити коханого, щоб захиститися від хвороби чи навіть проклясти когось. Статуетки, дощечки та амулети є матеріальними свідченнями цього. У Середземномор'ї традиція фессалійських відьом – знавчинь чародійного зілля, чие мистецтво було таким могутнім, що вони могли, за бажання, дістати з неба місяць, – зберігалася протягом усього античного періоду, починаючи з V століття до нашої ери. У IX пісні «Пекла» (*Inferno*) Данте згадується відьма Ерікто – некромантка, що живе у гробниці. Вигадав її латинський поет Лукан. Фессалійські відьми, певно, володіли чимось надзвичайним, про що свідчить велика плутанина між божественним, магичним, природним і надприродним, яка панувала у тогочасній культурі.

Відьом, хижих і таємничих, часто асоціювали з совами. Крилаті жінки-демониці трапляються у віруваннях Близького Сходу. Наприклад, месопотамська Ліліт. У Греції Ламія була змієподібним привидом жінки, яка передчасно померла й пере-

* Книга Левіт 19:31 – цитати з Біблії подано в перекладі Олександра Гижі. – Тут і далі, якщо не вказано інше, посторінкові примітки перекладачки.

слідувала дітей і молодих чоловіків. Від цих відьом походить римська *стрикс*, яка приймала подобу хижої птахи і живилася кров'ю та тілами немовлят.

Стріґа та Маска – це імена, якими називали відьом-демонниць до Середньовіччя: вони залітали посеред ночі в будинки, висмоктували кров і викрадали дітей. У германських народів ці відьми дедалі більше олюднювалися, процвітаючи завдяки пророчим віруванням, пов'язаним із матронами. Історик Тацит писав, що для германців жінки були чимось священним, і тому їхні поради цінували і до них дослухалися.

Межа між священним і демонічним – це помах крила глибокої ночі, це крик, що перетворює видіння на кошмар.

ВОГНИЩА І ДЕМОНИ: ВЕЛИКЕ ПОЛЮВАННЯ НА ВІДЬОМ

Коли ми говоримо про відьму, то уявляємо її старою жінкою у супроводі домашнього улюбленця, яка готує відвари, блукає цвинтарями та вміє літати. Але водночас постає й інша картинка: та ж сама людина повішена і спалена на вогнищі кілька століть тому.

Жіночий стереотип відьми як погані опікунки, яка руйнує і знищує, тоді як дбайлива мати піклується, нерозривно пов'язаний із великим полюванням на відьом, яке між XV та XVIII століттями в Європі та американських колоніях приречило на смерть десятки тисяч людей. Попри те, що це були переважно жінки, стать не є винятковою ознакою: будь-яка людина, яка практикувала закляття, могла бути засудженою. А в деяких країнах, наприклад у Нормандії та Естонії, кількість переслідуваних чоловіків перевищувала кількість жінок.